

Економічні науки

УДК 336.719

Шушкова Юлія Володимирівна

кандидат економічних наук, доцент

Львівський національний університет імені Івана Франка

Шушкова Юлия Владимировна

кандидат экономических наук, доцент

Львовский национальный университет имени Ивана Франка

Shushkova Yuliia

Candidate of Economic Sciences, Associate Professor

Ivan Franko National University of Lviv

Хоцяновська Уляна Павлівна

студент

Львівського національного університету імені Івана Франка

Хоцяновская Уляна Павловна

студент

Львовського національного університета імені Івана Франка

Khotsianovska Ulyana

Student of the

Ivan Franko National University of Lviv

**ЕФЕКТИВНІСТЬ ДЕПОЗИТНОЇ ПОЛІТИКИ ВІТЧИЗНЯНИХ
БАНКІВ**

**ЭФФЕКТИВНОСТЬ ДЕПОЗИТНОЙ ПОЛИТИКИ
ОТЕЧЕСТВЕННЫХ БАНКОВ**

EFFECTIVENESS OF THE DEPOSIT POLICY OF DOMESTIC BANKS

Анотація. В статті досліджено поняття депозиту та депозитної політики. Визначено основні показники, які характеризують результативність використання залучених ресурсів банківськими установами. Проведено оцінку депозитної діяльності вітчизняних банків за 2013-2017 роки.

Ключові слова: банк, депозит, вклад, залучені ресурси, депозитна політика, депозитна діяльність, ефективність депозитної політики.

Аннотация. В статье исследовано понятие депозита и депозитной политики. Определены основные показатели, характеризующие результативность использования привлеченных ресурсов банковскими учреждениями. Проведена оценка депозитной деятельности отечественных банков за 2013-2017 годы.

Ключевые слова: банк, депозит, вклад, привлеченные ресурсы, депозитная политика, депозитная деятельность, эффективность депозитной политики.

Summary. In the article, the concept of deposit and deposit policy are investigated. Determined the main indicators, which characterize the efficiency of the using of attracted resources by banks. Also, an estimation of deposit activity of domestic banks for 2013-2017 years is conducted.

Key words: bank, deposit, deposit, attracted resources, deposit policy, deposit activity, efficiency of deposit policy.

Постановка проблеми. У ринковій економіці банківські установи виконують роль фінансових посередників, що дає їм можливість залучати великі суми вільних грошових коштів і заощаджень, та вкладати їх у різні види активів, які приносять дохід. Особливістю банківської діяльності є те, що банк оперує переважно залученими коштами, тобто чужими грошима.

Відповідно, ефективність використання залучених ресурсів є одним з провідних завдань банківської системи.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Серед наукових досліджень депозитної політики банківських установ слід зазначити роботи Г. Панової, О. Лаврушина, М. Саннікової, Р. Коцовської, Р. Ричаківської, Г. Табачук, Я. Грудзевича, М. Вознюка, М. Мельникової, А. Пустової та ін. Дослідження науковців переважно спрямовані на вивчення сутності і принципів депозитної політики, аналіз обсягу та структури депозитних вкладень, асортименту депозитних продуктів, впливу факторів зовнішнього та внутрішнього середовища на формування депозитної бази банківських установ. Проте, відносно мало уваги приділяється тому, наскільки якісно й ефективно банки використовують залучені в населення та держави кошти, чи отримує банк зиск і кошти не «лежать» на рахунках, очікуючи закінчення відповідних договорів.

Формулювання цілей статті. Метою даної статті є дослідження ефективності депозитної політики банківських установ України, яку вони провадять в умовах загальноукраїнського реформування економіки.

Виклад основного матеріалу. Банки, як основні інститути фінансового ринку, відіграють провідну роль в економіці. Вони акумулюють кошти суб'єктів ринку з метою їх подальшої трансформації у кошти необхідні для проведення активних банківських операцій, внаслідок чого економіка насичується інвестиційними ресурсами.

Основна складова залучених коштів – вклади та депозити. Ці поняття дуже часто використовуються як слова-синоніми. Розуміння різниці між ними допоможе грамотніше розпоряджатися своїми ресурсами і вигідно інвестувати власні кошти.

Депозит – це грошові кошти, а також інші цінності (акції, коштовності і т.д.) передані банку фізичною або юридичною особою з умовою подальшої винагороди або на зберігання. Умови користування обумовлені відповідним

договором, який укладається між банківською установою і вкладником. Вирученою сумою грошей власник рахунку може розпоряджатися на свій розсуд [3].

Вклад – грошові кошти, які внесені особою для участі в управлінні і отриманні прибутку, під відсотки або на зберігання. Існує безліч форм вкладень: як відплатних, так і безоплатних. У розмовній мові внеском також називають ту суму ресурсів (матеріальних, трудових, розумових), які вкладені людиною для реалізації спільної справи [5].

На основі вище наведених визначень можна виділити основні відмінності між вкладом та депозитом, які допоможуть краще зрозуміти різницю між ними:

- *Обсяг понять.* Значення поняття «вклад» більш широке, однак воно не повністю поглинає категорію «депозит»;
- *Форма.* Вклад завжди виступає у формі грошей, у той час як депозит може вноситися ще й активами, цінними паперами, коштовностями і т.д.;
- *Цілі використання.* Головною метою депозиту є прибуткове застосування грошей, тобто їх вкладення в справу, або на зберігання. Вклад може бути і благодійним, який не передбачає комерційного використання;
- *Зворотність.* Депозити вносять на умовах одержання винагороди в певний момент часу. Вклад може передаватися і без заздалегідь обговорених умов повернення;
- *Прибуток.* Якщо мова йде про комерційні вклади, що припускають зворотність, то обов'язковою умовою буде отримання прибутку. Депозит може оформлятися і без такої умови (депозитарій).

Найважливішим моментом банківської роботи є формування ресурсної бази, яке у здійсненні банком пасивних операцій історично відіграло первинну й визначальну роль стосовно його активних операцій.

Роль депозитної політики полягає у визначенні пріоритетних напрямків розвитку та удосконаленні банківської діяльності в процесі залучення й акумулювання ресурсів, розвитку депозитних операцій та підвищенні їх ефективності. Слід розрізняти роль депозитної політики як на макроекономічному рівні, так і на рівні окремо взятого комерційного банку. На макроекономічному рівні депозитна політика має важливе значення для формування позичкового фонду.

Комерційні ж банки при провадженні власної політики, повинні не лише враховувати власні пріоритети розвитку та доходності, а і підпорядковуватись визначеним Національним банком України принципам провадження депозитної діяльності. Депозитна політика комерційних банків спрямовується на оптимізацію витрат по залученню коштів на депозитному ринку за умови їх ефективного використання. Такий механізм реалізації інтересів всіх суб'єктів депозитного ринку і формує ціну на депозитні кошти.

Вкладні (депозитні) операції – це операції банку із залучення грошових коштів або банківських металів від вкладників на їх рахунки в банку на договірних засадах або депонування грошових коштів вкладниками з оформленням їх ощадними (депозитними) сертифікатами [4].

Ефективною та оптимальною депозитна політика може бути лише у тому разі, якщо вона побудована з урахуванням визначених принципів формування — невідповідності між наявною життєвою ситуацією і метою, причому досягнення мети є процесом подолання цієї невідповідності.

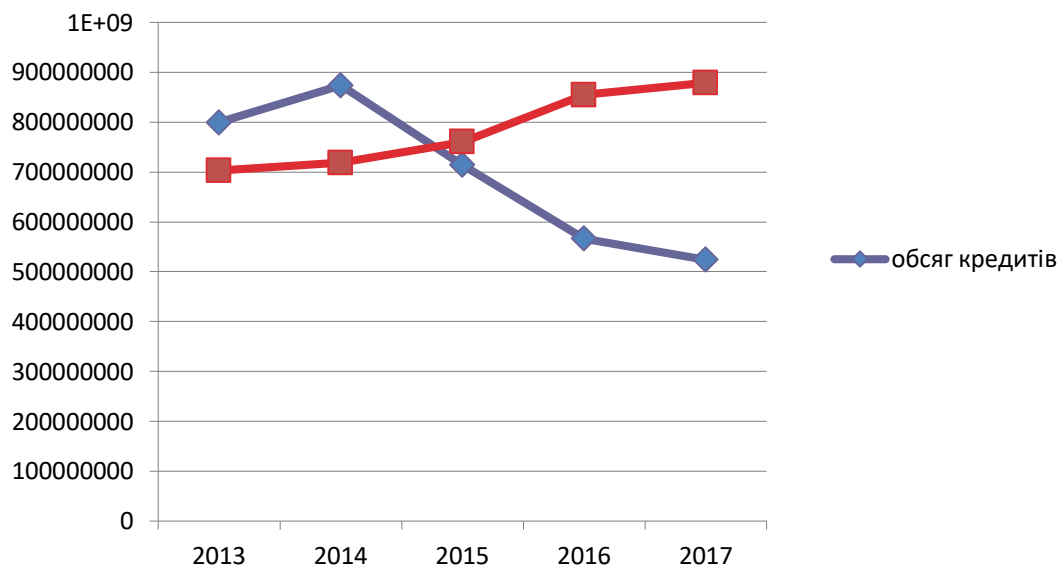
Проблема визначення ефективності депозитної політики, як і сама теорія сутності депозитної політики, до теперішнього часу не знайшла відповідного відображення у наукових працях вітчизняних економістів. В основному вивчаються та пропонуються показники, що відображають ефективність окремих напрямів депозитної діяльності банку.

Ефективність депозитних операцій банку неможливо визначити абсолютно точно. Найбільш доцільним підходом до оцінки ефективності залучення депозитних ресурсів банку є проведення оцінки за допомогою одного кількісного показника. Він повинен містити як показники оцінки доходності ресурсів, їх об'єму, так і враховувати ризики, взяті на себе банком.

При загальному огляді, депозитну політику можна характеризувати як ефективну при виконання наступної умови:

$$\text{обсяг кредитів (Кр)} \geq \text{обсяг депозитів (Д)} \quad (1)$$

На рис. 1. зображена динаміка приросту банківських зобов'язань та виданих кредитів за 2013-2017рр.

Рис. 1. Динаміка обсягу депозитів та кредитів українських банків

Джерело: сформовано автором на основі [6]

Як видно з даного рисунку, починаючи з 2015 року обсяг зобов'язань за депозитами перевищує обсяг кредитів. З одного боку, перевищення обсягу притоку коштів на депозити над обсягами кредитування вказує на зростання довіри до банків як фізичних, так і юридичних осіб. Але з іншого, вказує на наявність «неробочих ресурсів», внаслідок чого, банки не отримують достатньо прибутку для покриття зобов'язань по депозитам, що

впливає на їх фінансову стійкість. Отже, враховуючи формулу (1), можна стверджувати, що депозитна політика українських банків, починаючи з 2015 року є неефективною.

Варто згадати і про «золоте банківське правило», суть якого полягає в тому, що величина та терміни фінансових вимог банку повинні відповідати розмірам і термінам його зобов'язань. У банківській діяльності повний збіг параметрів коштів, що акумулюються, та вимог можна зустріти у край рідко. Баланс банку відображає наявність коштів, які є в його розпорядженні і вимоги на поточну дату, і в цей конкретний момент кількісно вони повинні співпадати один з одним.

Проте для того, щоб така відповідність підтримувалася і в майбутньому, необхідно постійно поповнювати кошти, які вибувають, підтримуючи їх на необхідному рівні. Дотримання «золотого банківського правила» забезпечується шляхом підтримання динамічної рівноваги активів та пасивів з постійним заміщенням коштів, які вибувають зі складу ресурсів, новими.

Таким чином, під час оцінки ефективності депозитної діяльності банку, важливим є аналіз співвідношення обсягів кредитів та депозитів за сегментами, строками. Проте, в процесі аналізу ефективності проведеної банком депозитної політики, використовуючи такі показники, складно зробити висновки про результативність проведеної роботи.

Для аналізу ефективності депозитної діяльності банківської установи варто використовувати показник, який відображає взаємозв'язок депозитної та кредитної діяльності банку, а також вплив сукупності активів на результати діяльності банку, що дозволяє оперативно визначати дохідність його депозитної діяльності.

Ефективність відсоткової політики банку на ринку депозитів можна здійснити за наступною формулою:

$$Кедп = \frac{(По - Пв) + (Кд - Кв) - Дк - Ра}{(Пб - Кб - Анр)} \times 100\%, \quad \text{де} \quad (2)$$

По, Пв – проценти отримані, проценти виплачені;

Кд, Кв – комісійні доходи, комісійні витрати;

Дк – дивіденди нараховані;

Ра – нараховані резерви по активних операціях;

Пв – пасиви банку;

Кв – капітал банку;

Анр – неробочі активи.

Використовуючи формулу (2), розрахуємо динаміку ефективності депозитної політики в Україні за 2013-2017 роки, а отримані результати подамо у таблиці 1.

Таблиця 1

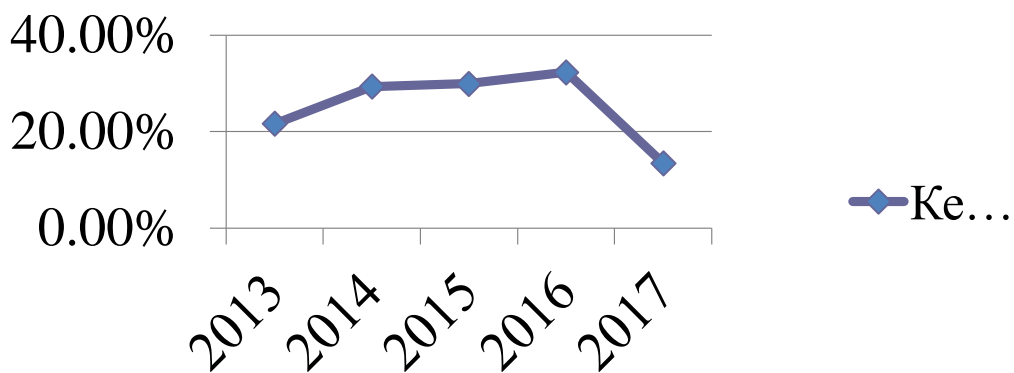
Розрахунок динаміки ефективності провадження депозитної політики в Україні за 2013-2017 рр.

	2013	2014	2015	2016	2017
По, тис. грн	132341323	154096530	140644697	140532971	6268677
Пв, тис. грн	-80880599	-96964492	-96774319	-92199924	-37712451
Кд, тис. грн.	23109461	26038755	25433797	31512352	1817678
Кв, тис. грн	-4380115	-7231096	-5898620	-4881654	-4012050
Дк, тис. грн.	-68803	2009444	574371	-719099	480812
Ра, тис. грн.	-23941031	-200595432	-105861116	-99011821	-25185238
Пв, тис. грн	1253200438	1274731581	1252570443	129021610	1277508651
Кв, тис. грн	137930974	124674060	94913860	125366347	192598964
Анр, тис. грн	29806454	-206390455	-91774777	-132651588	-138941769
Кедп, %	32,35	29,94	29,35	21,65	13,47

Джерело: розраховано автором на основі [6]

Як видно з даних розрахунків, починаючи з 2014 року, ефективність відсоткової політики в депозитній діяльності знижувалась, проте суттєвий «обвал» відбувся в 2017 році – 13,47%, порівняно з 21,65 за результатами 2016 року. Виходячи з даних за останні роки, можна зробити висновок, що в 2017 році, не зважаючи на збільшення загально банківських зобов'язань [6], депозитна політика українських банків була менш ефективною, ніж в попередніх роках (див. рис. 2).

Рис. 2. Динаміка ефективності провадження депозитної діяльності банками України

Джерело: сформовано автором на основі даних табл. 1.

Такий результат провадження діяльності на ринку депозитів говорить про зниження банками активності у сфері залучення ресурсів, відсутності стабільності в економічних процесах та здійсненні самої депозитної політики в Україні, і як результат – свідчить про зниження довіри населення до банківської системи загалом, і ефективності здійснення депозитної діяльності зокрема.

Слід пам'ятати і про процентну політику банку, оскільки вона є чи найбільшим важелем впливу на ефективність депозитної діяльності. Вагомим показником, який свідчить про ефективність процентної політики банку при здійсненні депозитних операцій є дохідність, яку варто

розраховувати в залежності від конкретного виду банківських депозитних продуктів.

Для забезпечення ефективності депозитних операцій банку слід орієнтуватись на номінальну процентну ставку. Деякі банки застосовують різноманітні комісії, що ускладнюють оцінку ефективності процентної ставки. Проте значна їх кількість використовує формулу (3) для розрахунку ефективної процентної ставки.

$$r_{de} = \frac{r_{dn} \times t}{365} \times \frac{365 \times K}{t} \times \frac{r_{in} \times t}{365} \times \frac{365 \times K}{t}, \text{ де} \quad (3)$$

r_{de} – ефективна процентна ставка по депозиту;

r_{dn} – номінальна процентна ставка;

t – строк депозиту;

K – комісія банку за перерахування коштів з депозиту, %.

Частково оцінку ефективності депозитної діяльності банку можна здійснювати за допомогою розрахунку фінансових коефіцієнтів та їх аналізу у динаміці. Коефіцієнтний аналіз залучених ресурсів банку здійснюється для визначення показників, які характеризують стабільність та оборотність його депозитних ресурсів. Як правило, більшість банків використовує наступні показники:

- оборотність депозитних вкладень;
- тривалість обороту депозитних вкладів у днях;
- рівень осідання депозитних вкладів;
- середній термін використання депозитів;
- середній залишок коштів на депозитних рахунках за період;
- коефіцієнт нестабільності депозитів;
- коефіцієнт використання депозитів;
- рівень диверсифікації депозитів;

- коефіцієнт нестабільності онкольних депозитів.

Ефективність залучення депозитних ресурсів банку залежить від роботи підрозділів, що здійснюють активні операції. Тому отримані доходи від вкладень в активні операції корегують на величину нарахованих резервів по активних операціях.

Висновки. Важливим джерелом формування ресурсної бази банківських установ є депозитні операції, сутність яких полягає у залученні тимчасово вільних коштів клієнтів (бізнесу та домашніх господарств) в банківську систему. Лєвова частка банківських ресурсів утворюється у процесі здійснення депозитних операцій банку, від ефективної і правильної організації яких залежить стійкість функціонування банківської установи, її ліквідність, рентабельність, прибутковість, і як наслідок – конкурентоспроможність.

Виходячи з цього, набуває важливості провадження такої депозитної політики, яка враховуватиме пріоритетні напрями розвитку та удосконалення банківської діяльності в процесі залучення й акумулювання ресурсів, розвитку депозитних операцій та підвищенні їх ефективності.

Як свідчать наведені вище розрахунки, ефективність депозитної політики українських банків з кожним роком знижується, що обумовлено впливом ряду зовнішніх факторів. Стрімке знецінення національної валюти, зростання рівня інфляції, скорочення рівня доходів населення, зменшення надходження доходів та капітальних інвестицій, відтік капіталу з української економіки в зв'язку з анексією Автономної Республіки Крим та озброєної антитерористичної операції на сході країни, що в сукупності зі змінами облікової політики НБУ та проведенням очищення банківського сектору від недієздатних банківських установ, спричинило різке падіння і раніше низької довіри вкладників до банківської системи України. У таких умовах ефективна депозитна політика банків України повинна передбачати

розширення переліку депозитних операцій, які надаються банком, в тому числі, за ознаками терміновості, обсягами, валютою вкладу, режимом функціонування депозитного продукту (в тому числі, за рахунок надання можливостей вільного зняття, чи поповнення депозитного рахунку); покращення якості надання депозитних послуг та рівня обслуговування; забезпечення гнучкості відсоткових ставок до зміни зовнішніх умов; диверсифікації клієнтів-користувачів депозитними операціями; покращення товарної та маркетингової політики залучення депозитів.

Література

1. Аналітичний огляд банківської системи України за результатами 2016 року / Національне рейтингове агентство «Рюрік» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://rurik.com.ua/documents/research/bank_system_4_kv_2016.pdf
2. Асоціації Українських Банків [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://aub.org.ua/>
3. Депозитний вклад [Електронний ресурс] / Вікіпедія – вільна енциклопедія. – Режим доступу: https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%94%D0%B5%D0%BF%D0%BE%D0%B7%D0%B8%D1%82%D0%BD%D0%B8%D0%B9_%D0%B2%D0%BA%D0%BB%D0%B0%D0%B4
4. Котковський В. С., Неівестна О. В. Банківські операції: навчальний посібник. – К.: Кондор, 2011. – 498 с.
5. Олійник Д.Л. Ресурсна база українських комерційних банків як джерело ліквідності / Д.Л. Олійник // Банківська справа. – 2000. – № 2. – С. 42-44.
6. Офіційний сайт Національного банку України / [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.bank.gov.ua

7. Чим відрізняється депозит від внеску / Журнал «Моя освіта» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://moyaosvita.com.ua/biznes/chim-vidriznyayetsya-depozit-vid-vnesku/>